

MÉS O MENYS GLOBALITZACIÓ?

A l'hora de valorar el grau d'obertura financera, es pot defensar que necessitem retornar als ritmes de mobilitat internacional de capitals d'abans de la crisi i que, com ara sabem, tenien ingredients de fragilitat: o és millor assolir uns paràmetres d'inversions internacionals més sòlides i sostenibles?

per Joan Tugores Ques

—Els darrers temps, i cal sospitar que també els propers, els debats sobre un eventual retrocés de la globalització (“desglobalització” en diuen alguns) i si aquesta dinàmica és desitjable o catastròfica, arribaran a tenir un protagonisme més que notable. Pot semblar que, després d'unes quantes dècades en què la globalització semblava tan inexorable com irreversible, sobtadament els debats van en la direcció contrària, amb un protagonisme inicial de les actuacions de l'Administració Trump als Estats Units, les eventuales respostes d'altres grans actors, amb la Xina al capdavant, i que pugui passar en una Europa en la qual al *Brexit* s'afegiran el 2017 processos electorals a Holanda, França i Alemanya. Però no es tracta ni d'una qüestió nova, ni tampoc, com totes les que tenen un cert grau de complexitat (que en aquests debats és enorme) es pot donar una resposta senzilla ni simplista.

Dani Rodrik, professor a la JFK School of Government de la Universitat de Harvard, ha explicat com va tenir problemes el 1997, ara fa ja vint anys, per trobar editor per a un llibre amb el títol explícit *Ha arribat la globalització massa lluny?*. Presentava els arguments per a unes tensions entre “mercat global i estabilitat social” que, si no es feien bé les coses, podien créixer. Finalment, va ser el liberal Institut d'Economia Internacional, convertit avui en l'Institut Peterson d'Economia Internacional, qui va editar el text (en un exemple de pluralitat i lucidesa) que va tenir un ampli ressò fins i tot en alguns documents de l'Administració Clinton, però menys impacte en la *real-politik*.

QUIN CAPITALISME GLOBAL. Fa poc més de deu anys, el 2006, Jeffrey Frieden, també professor de Harvard, va publicar el llibre *Capitalisme global*, en què avaluava si es podia repetir la història que va portar a l'auge de la internacionalització a finals del segle XIX i principis del XX i la posterior i estrepitosa caiguda iniciada amb la Primera Guerra Mundial, amb dificultats per retornar fins a pautes semblants d'obertura fins a les dues dècades finals del segle XX. Explica com aquella primera onada de globalització va poder funcionar mentre els afectats pels mecanismes d'ajustament econòmic i social no van tenir prou poder polític per fer front a regles com les del patró or, en un context en què eren escasses les responsabilitats assumides pels poders públics en àmbits com l'estabilització econòmica o la protecció social. I planteja ja en aquells moments de dominant optimisme previ a la crisi del 2008 si alguns factors podien portar a una nova caiguda del capitalisme global, entre els quals les tensions creixents en termes de desigualtats (que fins i tot l'FMI i l'OCDE estaven començant a reconèixer com un problema seriós) i l'afebliment dels marges de maniobra de les polítiques públiques, a banda d'una altra qüestió de principis del segle XX: l'aparició de noves potències que desafien les hegemònies establertes.

Les dues argumentacions presentades coincideixen en un punt cabdal: les avaluacions de les dinàmiques globals no s'han de fer en termes de contraposició entre blanc i negre, sinó en termes de grau i de matisats i delicats equilibris assolits, o no. Rodrik fa referència explícita a la “necessitat de rescatar” la globalització no tan sols dels populistes que la volen

revertir de manera crua, sinó també de les seves *cheerleaders*. Efectivament, els que l'han impulsat acríticament com una recepta de manual sense valorar-ne els impactes sociopolítics ni per tant proposar mesures complementàries operatives que la fessin assumible per sectors més amplis de la societat. Això volia dir distribuir de manera més equitativa els importants guanys d'eficiència i productivitat associats a la globalització, els anomenats “dividends de la globalització”. Quan s'ha volgut introduir la noció d'inclusivitat (creixement inclusiu, comerç inclusiu, globalització inclusiva, fins i tot la declaració final del G20 a la cimera de Hangzhou, a la Xina, de setembre del 2016) potser ja hagi sonat massa oportunista i poc sincer. No és la primera vegada que bones idees que no arriben a temps perden efectivitat.

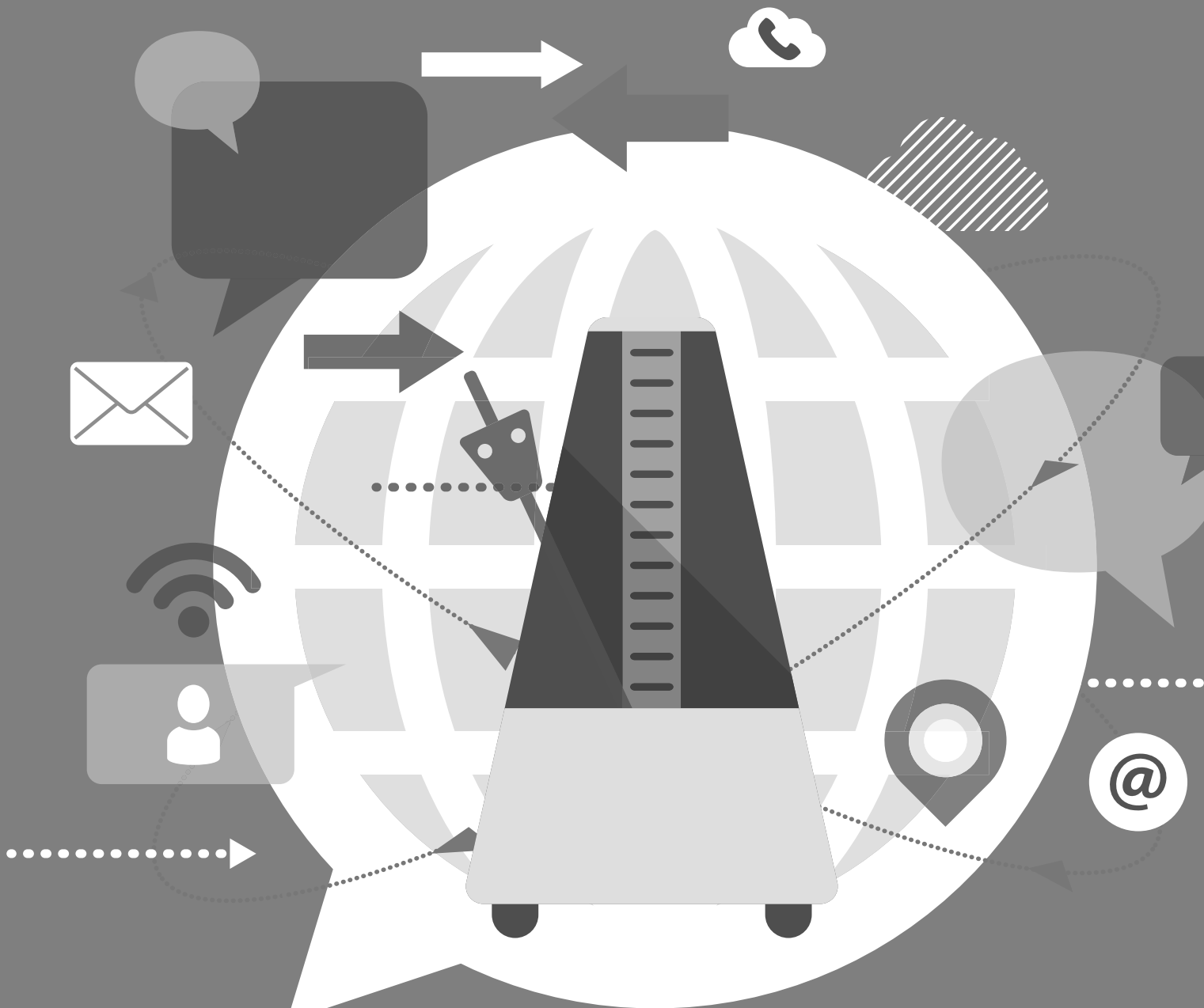
DIVIDENDS DE LA GLOBALITZACIÓ. Afirmar que el que necessitem no és ni més ni menys globalització sinó una globalització més ben governada, amb més qualitat institucional i dimensions socials pot semblar que és una via d'eludir amb tebiesa respondre a la qüestió: més o menys globalització? Però evitar el maniqueisme és tan impopular com necessari. Que un indicador d'obertura retrocedeixi no és necessàriament positiu ni negatiu. Per posar només un exemple, a l'hora de valorar el grau d'obertura financera, es pot defensar que necessitem retornar als ritmes de mobilitat internacional de capitals que teníem just abans de la crisi i que ara sabem que tenien ingredients de fragilitat, que han servit per difondre a escala global els actius tòxics o els fluxos financers massius cap al sud d'Europa perquè siguin malbarats en excessos im-

mobiliaris i negocis per l'estil: o és millor assolir uns paràmetres d'inversions internacionals més sòlides i sostenibles? Cal recordar que la globalització va més enllà de les tradicionals dimensions de més connexions comercials i financeres i d'una configuració de la producció a escala mundial composta en bona mesura per les cadenes globals de valors. Altres dimensions vitals tenen a veure amb la

mobilitat de les persones i de les idees. És cert que els temes migratoris han adquirit protagonisme en els debats polítics recents i en els que tindran lloc a Europa el 2017. Sens dubte són qüestions tan complexes com polièdriques. Inclouen des de mobilitat forçada per guerres o necessitats econòmiques peremptòries fins a la captació del millor talent global per compondre equips creatius a les entitats

capdavanteres en innovació, algunes de les quals mostraven el febrer del 2017 el seu rebuig a les primeres mesures restrictives de la nova Administració dels Estats Units. I, amb les tecnologies actuals, la facilitat per difondre idees (coneixements però també opinions i maneres de veure el món) es troba en un màxim històric que ni tan sols les tendències en la postveritat (que només volen escoltar les interpreta- ➔

cions que encaixen en les preconcepcions de cadascun) poden amagar.

I, naturalment, les interaccions entre globalització i tecnologia donen lloc a un amplí ventall de consideracions. Els avenços en camps com la robòtica, les impressions en 3D, la biotecnologia, etc. que estan portant a l'anomenada "Quarta Revolució Industrial" ofereixen expectatives de guanys d'eficiència colossals però també recels d'alguns sectors socials, que s'afegeixen als que generen altres aspectes de la globalització. Potser és oportú

recordar que al mateix llibre en què David Ricardo va exposar la teoria dels avantatges comparatius, l'argument més poderós en favor del comerç internacional (ara fa just 200 anys, al capítol 7 dels *Principis d'economia política i tributació* publicat el 1817) també va incloure (a partir de la tercera edició del 1821) un capítol, "La qüestió de la maquinària", en què va analitzar amb més rigor que altres analistes del seu moment (i molts dels actuals, es podria afegir) els efectes de grans innovacions tècniques en els mercats de treball i en el

Durant l'ascens de la globalització les darreres dècades es va imposar la sensació (i per a molta gent, la realitat) que la política era una "província" de l'economia

conjunt de la societat. Cal, doncs, que el debat sobre el futur a curt i mitjà termini de la globalització sigui especialment matissat ja que té molts vessants.

Fins i tot l'FMI ha donat cobertura (per exemple, a l'edició de desembre del 2016 la seva publicació *Finances i Desenvolupament*) a contribucions que fan referència a la necessitat de replantejar la globalització en termes més qualitius que quantitius, de més solidesa i, si es vol, inclusivitat. Probablement cal reconduir alguns aspectes del que Dani Rodrik ha anomenat "hiperglobalització", però sense generar noves ineficiències i distorsions que poden tenir efectes tant o més greus que els problemes que es pretenen corregir. El veritable problema és aconseguir que aquesta reconducció o replantejament no repeteixi un altre dels errors habituals en les dinàmiques de les societats humanes: que el pèndol vagi d'un extrem a l'altre i algunes mesures per redreçar situacions acabin generant unes dinàmiques de proteccionisme, eventuales guerres comercials i altres friccions que sabem com comencen però no com acaben. Per resoldre els problemes (greus) de la manera com ha funcionat la globalització l'últim que cal és una interacció perillosa entre unes decisions econòmiques dolentes i uns plantejaments polítics igualment erronis que es retroalimentin.

FUGIR DELS EFECTES PENDULARS. Lamentablement, tenim quelcom més que indicis que aquesta pot ser la via iniciada. O, millor dit, tenim indicis i temors que aquesta perillosa retroalimentació tornarà a ser el camí triat. Cal defugir els extrems dels pèndols: Frieden ha explicat com els intents de restablir un bon funcionament de la política i l'economia després de la Primera Guerra Mundial van cometre dos errors de signe contrari: en alguns casos van voler restablir sense més el sistema global previ, com el retorn al patró or en alguns països, que va augmentar la conflictivitat social; en

altres casos, es van intentar suprimir els guanys associats a l'economia oberta, com va succeir en els experiments de socialisme tancat. Només quan les circumstàncies polítiques van permetre, després de la Segona Guerra Mundial i de tres dècades en sessió contínua de crisi, restablir uns equilibris raonables entre dimensió interna i internacional, entre mercats i polítiques públiques, entre preocupacions per l'eficiència i la cohesió social, es va poder reprendre el camí del creixement.

Les interaccions entre economia i política mereixen especial atenció. Parafraçant Anatole Kaletsky es podria dir que durant l'ascens de la globalització les darreres dècades es va imposar la sensació (i per a molta gent, la realitat) que la política era una "província" de l'economia: les regles econòmiques (amb un pes creixent de paràmetres internacionals o, en el cas del Vell Continent, europeu) s'imposaven als marges d'actuació discrecional dels poders polítics democràtics, fet que provocava friccions i gestava recels que finalment van esclatar. Però també es podria afirmar que les reaccions més recents van a l'extrem contrari i converteixen les decisions econòmiques en una "província" de plantejaments polítics que, aprofitant el descontentament dels uns i la desorientació dels altres, plantegen amb èxit electoral propostes que es presenten com a remei de tots els greuges acumulats. Aquestes propostes acostumen a tenir en comú que capitalitzen el desencís per justificar respostes fortes, sovint autoritàries, i que fan servir els mecanismes democràtics per posar en sintonia països occidentals amb altres sistemes que, d'aquesta manera, estarien guanyant una batalla decisiva.

ESTABILITAT I AJUSTOS. Probablement no és casualitat que a la darrera edició (gener del 2017) del document *Global Risks Report* que publica des de fa 11 anys el World Economic Forum, cap dels cinc primers sigui estrictament

econòmic, sinó geopolítics, tecnològics i mediambientals. Però les interaccions entre *performance* econòmica i l'ascens de la política són notables: s'ha discutit en quina mesura la competència de la Xina s'ha traduït en pèrdues de llocs de treball en algunes circumscripcions dels Estats Units que van capgirar el vot el 2016; s'ha debatut en quina mesura les ingerències informàtiques de Rússia han incidit en els mateixos resultats. Però la qüestió més transcendental és si al final la Xina i Rússia estarien portant els Estats Units i, eventualment, alguns països europeus, a acceptar govern (ant) s forts, més a prop del capitalisme autoritari que del tradicional i fèrtil durant molt de temps capitalisme liberal. Quan el 2011 Dani Rodrik argumentava que en cas de conflicte entre democràcia i globalització s'imposaria la primera probablement no esperava els canvis en els formats i resultats dels processos democràtics que s'estan produint. Per tant, i en resum, ni més ni menys sinó millor: necessitem ajustos que estabilitzin la globalització a un alt nivell, que corregeixin excessos ineficients i distorsions socials, però sense cops de volant que poden portar a inestabilitats, trajectòries imprevisibles i, eventualment, a sotrac amb elevats costos i damnificats. Però anem en aquesta direcció? No ho sembla. Correm, altre cop, el seriós risc de tornar a incórrer en dinàmiques en què les respostes polítiques que capitalitzen el descontentament amb alguns efectes de la globalització condueixin a receptes tan dolentes tant des de l'àmbit econòmic com del polític. Per què ens consta tant als humans trobar equilibris raonables i anem d'un extrem a l'altre dels pèndols? Tots tenim una part de responsabilitat a intentar superar aquesta maledicció que sembla que provingui de la història. ●

Joan Tugores Qués és catedràtic d'Economia de la Universitat de Barcelona